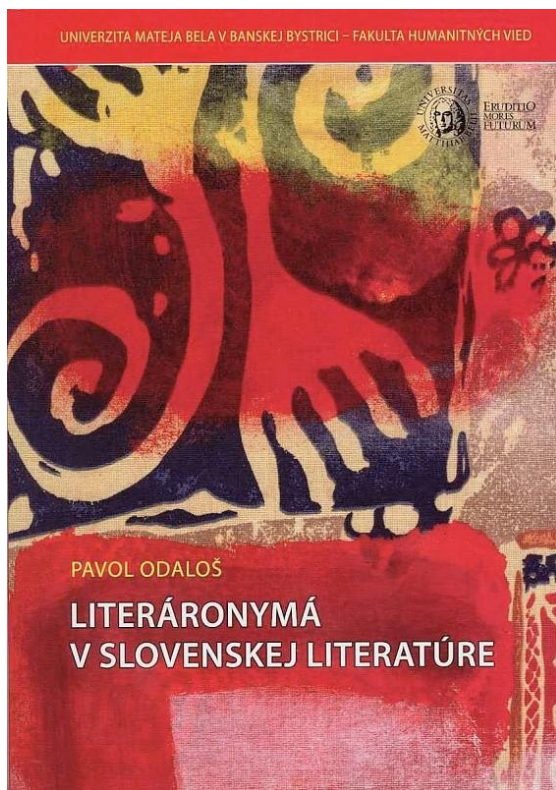

Recenzia: VLASTNÉ MENÁ NAPRIEČ SLOVENSKOU BELETRIOU<https://doi.org/10.24040/nfr.2022.14.2.116-118>

Recenzovaná publikácia: ODALOŠ, Pavol. 2020. *Literárny mená v slovenskej literatúre*. Druhé doplnené a rozšírené vydanie. Banská Bystrica: Belianum, 2020, 220 s. ISBN 978-80-557-1741-8.

Druhé a doplnené vydanie monografie *Literárny mená v slovenskej literatúre* reflektuje dlhoročný záujem P. Odaloša o problematiku vlastných mien v jednotlivých vývinových obdobiach slovesného umenia na Slovensku. Publikácia pozostáva z troch častí, pričom v prvej je špecifikované terminologické inštrumentárium ťažiskových onomastických analýz. Autor tu jasne vymedzuje svoj sociolingvistický, systémový a funkčný prístup ku komunikačne uchopeným vlastným menám v beletrii, a za ťažiskovú považuje

diferenciáciu proprií na ploche literárneho textu a v spoločenskej praxi. S tým je späté aj rozlíšenie typu literárneho mena a spôsobu jeho vzniku, pričom vzájomná súvislosť medzi tvorbou onym (transferom z objektívnej reality, transpozíciou, transformáciou) a ich klasifikáciou (na transpozíčné, transferačné a vlastné mená existujúcich osôb) mohla byť explicitne vyjadrená napr. zhrnutím v jednom pasuse.

Na druhej strane majú početné funkcie literárneho mena základ v kognitívnej a komunikatívnej funkcii jazyka a sú dichotomicky členené na identifikačno-diferenciačnú, temporálno-lokalizačnú a literárnu funkciu na strane jednej, a národnoreprezentačnú, anticipačnú, vekovú, charakterizačnú, symbolickú a ďalšie funkcie na strane druhej (s. 11 – 13). Vymedzené termíny vytvárajú metodologické zázemie a naznačujú smerovanie čiastkových výskumov (od vertikály k horizontále a od centra k periférii onymického systému s dôrazom na propriálne funkcie). So zreteľom na nevyhnutnosť jednotnej onomastickej terminológie v medzinárodnom kontexte (o tom píše napr. Dvořáková, 2017) je však potrebný ďalší diskurz a prípadné prehodnocovanie vymedzených pojmov a ich odborných názvov. Súčasťou prvej kapitoly je aj stať o modeloch a funkčných členoch, a to v súlade s náplňou grantového projektu VEGA 1/0040/19 *Synchrónne modely a modelovanie chrématoným*.

Druhá kapitola ponúka stručný prehľad literárnych dejín od klasicizmu do postmodernity z literárno-onomastickej perspektívy. P. Odaloš hľadá súvislosti medzi filozofickými/umeleckými smermi a dominujúcim žánrovým uspojením (v

ktorom sa exponuje aj podoba vlastných mien) a koncipuje tak podložie rozborov literárnych diel reprezentujúcich dobovú poetiku. Prepojenie medzi teóriou a empiriou je funkčné najmä pri realistických poviedkach B. S. Timravy a M. Kukučina, naturalistických prózach F. Švantnera alebo postmoderných románoch P. Pišťanka; na druhej strane širokospektrálnosť a vyhranenosť autorských poetík a individuálnych štýlov v niektorých prípadoch neumožňuje takéto zovšeobecnenie (napr. pri povojnovej tvorbe L. Balleka alebo lyrike E. Gombalu či J. Tatára).

Jadrom monografie sú literárnoonomastické sondy sústredené v tretej časti a zostavené zo štúdií publikovaných počas uplynulého dvadsaťročia. P. Odaloš sa celkovo venuje dielu trinástich slovenských spisovateľov naprieč slovenskými literárnymi dejinami, pričom najväčší priestor (bezmála 60 strán) zaberá výskum próz L. Balleka. Zostavu slovenských prozaikov dopĺňajú tvorcovia píšuci (aj) lyriku (E. Gombala a J. Tatár) a detskú literatúru (J. Uličiansky). Sondáž vlastných mien v básnických textoch reflektuje aktuálne potreby a trendy onomastických výskumov, keďže – slovami Ž. Dvořákovéj (2017, s. 218) – „Určení postavení literárních proprií zejména v poezii zůstává tedy i nadále velkým úkolem literární onomastiky“, a to aj z toho dôvodu, že „publikované studie vycházejí především z prózy, méně často z dramatu a téměř vůbec nečerpají z poezie“. Supplement v podobe onomastického rozboru Uličianskeho literárnych textov zas demonštruje spisovateľskú stratégiu korelujúcu s cieľovou skupinou nedospelých čitateľov. Onomastické analýzy odrážajú tvorivú vyzretosť autora, hoci kvalitu monografie by zvýšilo stanovenie rovnakého cieľa pri všetkých čiastkových analýzach a eliminovanie nefunkčných autocitácií spolu s posilnením vnútrotextového odkazovania a korekciou niektorých (už neaktuálnych) tvrdení, napr. že posledné tvorivé obdobie L. Balleka je v súčasnosti neuzavreté (s. 71). Radenie podkapitol empirickej časti mohlo byť rovnako podriadené istému jednotiacemu elementu alebo kritériu.

P. Odaloš sa pri onomastických rozboroch prejavuje ako znalec deja a postáv, ktorý svoje interpretácie dokladá vhodne zvolenými úryvkami a citátmi, príp. ako argumentačnú oporu využíva rozhovor so samotným spisovateľom. V opačnom prípade snaha o detailný výklad vedie k sporným a nedostatočne podloženým tvrdeniam, vychádzajúcim skôr zo subjektívnych dojmov než z objektívneho poznania (na toto úskalie upozorňuje Dvořáková, 2017, s. 91). Pozornosť je z pochopiteľných príčin koncentrovaná v prvom rade na antroponymiu, pričom autorský záujem o skúmanú problematiku dokladuje zohľadnenie apelatívnej (a nielen propriálnej) identifikácie literárnych postáv (keďže aj bezmenné postavy sú súčasťou tematického plánu). Extenzívnejšie ponory do literárnych diel sú zavŕšené zhrnutím predchádzajúcich zistení, ktoré čitateľovi pripomínajú relevantné informácie a uľahčujú jeho orientáciu v texte.

Monografia P. Odaloša *Literárny mien v slovenskej literatúre*, ktorá spracúva problematiku vlastných mien v slovesných umeleckých komunikátoch, je určená nielen filológom, ale svojou čítavosťou zaujme aj bežných používateľov jazyka a percipientov beletrie zaujímajúcich sa o túto tému. Výber známych slovenských spisovateľov a ich umeleckých artefaktov zároveň indikuje didaktický potenciál monografie a jej využiteľnosť v školskej praxi.

Literatúra

DVOŘÁKOVÁ, Ž. *Literární onomastika. Antroponyma*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2017. 292 s.

PhDr. Vladimíra Vraiová